

Rudolf Steiner a Praha

Zdeněk Váňa

Zakladatel anthroposofického hnutí Rudolf Steiner (1861 -1925) nebyl v Praze žádným cizincem. Praha patří naopak k evropským městům, která jsou úzce spojena s jeho životním dílem a s počátky hnutí jím inaugurovaného. Jak dosvědčovali pamětníci, Rudolf Steiner se cítil dobře v duchovní atmosféře města, tolik poznamenaného historií, rád je navštěvoval a vyslovoval se s vděčností o vřelém porozumění, s nímž se tu setkával jak u Němců tak u Čechů. V letech 1907 až 1924 zde pobýval celkem dvanáctkrát a proslovil 46 přednášek, z nichž řada byla vydána tiskem německy i česky.

Půdu pro jeho působení připravil v Praze vznik theosofického hnutí, jehož první lóži "U modré hvězdy" vedl od r. 1891 spisovatel Gustav Meyrink a k jejímž členům patřili také básníci Julius Zeyer a Emanuel z Lešehradu. O rozvoj theosofického hnutí v Praze se velmi zasloužil Alois Koch, jenž vydával *Theosofickou revue*, jediný theosofický časopis v tehdejší Rakousku-Uhersku a ve slovanském světě vůbec. Po Kochově smrti vedl Theosofickou společnost /dále TS/ Jan Bedrníček-Chlumský, který často navštěvoval Berlín, kde slyšel přednášky Rudolfa Steinera, tehdy sekretáře německé sekce TS. Přednášky učinily na J. Bedrníčka hluboký dojem, a proto pozval Rudolfa Steinera do Prahy. Tak došlo k první Steinerově návštěvě v únoru 1907. Nebyl to však první dotyk s českým prostředím, protože již r. 1901 se R. Steiner při cestě z Vídně do Berlína zastavil na pozvání Marie Stony na pět dní na zámku ve Stěbořicích u Opavy, kde pracoval na korektuře své *Mystiky na úsvitu novodobého duchovního života*.

Jeden z prvních českých anthroposofů Luděk Příkryl vzpomínal, jak byl Rudolf Steiner slavnostně uvítán skupinou pražských theosofů na nádraží Franze Josefa (dnešní Masarykovo) a doprovázen do hotelu Royal proti nádraží. Odpoledne se setkal se členy TS v blízké kavárně Arco a večer, 23. února, přednesl svou první veřejnou přednášku v kavárně Louvre na Národní třídě (dnes budova Jazykové školy) na téma „*Výchova dítěte z hlediska duchovní vědy*“. Zasel tím vlastně první semeno waldorfské pedagogiky, které se začalo rozvíjet o dvanáct let později. Přednáška byla vydána v překladu dr. B. Pražáka již r. 1907 jako první česká publikace ze Steinerova díla. Na podzim ještě téhož roku zavítal Rudolf Steiner do Prahy podruhé a přednášel mimo jiné o rosekruciánském zasvěcení.

Při své třetí návštěvě v listopadu 1908 hovořil R. Steiner v domě Merkur na Pařížské třídě (tehdejší Mikulášská) na téma "*Muž, žena a dítě*", v němž poukazoval na duchovní pozadí lásky mezi mužem a ženou. Je to vlastně duše dítěte, která spojuje vyvolenou dvojici v lásce, aby v ní našla vstupní bránu ke své pozemské inkarnaci. Pro členy pak přednášel v prostorách TS ve Vocelově ulici č. 2 o mystériu na Golgotě, jež představovalo ústřední téma jeho přednášek. Křesťanství byly věnovány i přednášky v

prosinci 1909: *"Buddha a Kristus"* (opět v Merkuru) a *"Lukášovo evangelium"* (ve Vocolově ul.).

Prvním vyvrcholením vztahu Rudolfa Steinera k Praze byl rok 1911, kdy ve dnech 19. až 28. března vzbudil pozornost především jeho cyklus přednášek *"Okultní fyziologie"*, jímž vlastně položil základy anthroposofické medicíny, kterou později vypracoval spolu s holandskou lékařkou Itou Wegmanovou jako medicínu nikoli alternativní, jak se někdy mylně soudí, ale rozšířenou o duchovní poznání. Přednášky v sále Merkuru navštívili hosté z mnoha evropských zemí, z domácích osobností např. také Albert Einstein, který tehdy působil na pražské Universitě, Franz Kafka, jenž si vyžádal u Rudolfa Steinera rozhovor, a Max Brod, který zanechal o této události svědectví, uveřejněné v časopise *PAN* (1/6 z 16. 6. 1911). Vyzdvihuje v něm, že Rudolf Steiner vyplňuje mezeru v teorii poznání současné filosofie a *"... buduje svůj systém nové theosofie promyšleně a se vkusem. Jeho mluva je mnohem jasnější a klidnější než mluva Blavatské, poněkud rozkošacená, ale logicky členěná, v základě nevyvratitelná. Jak jemně zdůrazňuje, že duchovní žák musí být především střízlivý a že fantazírování nemá s vyšším světem nic společného. Odmítá všechny fanatismus, zdůrazňuje cenu námitek, zkrátka pracuje ve stylu vědy, ne víry... Dělá na mne dojem člověka, který zcela splývá se svým ideálem."*

Setkání Franze Kafky s Rudolfem Steinerem, zaznamenané v Kafkově deníku, nezanechalo, jak se zdá, vzájemnou odezvu. Protiklad etického individualisty Rudolfa Steinera, s důvěrou pohlížejícího k duchovnímu určení člověka, a geniálního pesimisty Franze Kafky, s jeho pocitem bezmocnosti jedince vůči osudu a nelítostné společnosti, byl příliš veliký.

Další návštěvy následovaly v dubnu 1912 av rámci TS naposledy v lednu 1913, kdy v Klubu německých umělkyň na Riegerově nábřeží R. Steiner mluvil o *"Pravdách a omylech v duchovním bádání"*. V souvislosti s tehdejší krizí v TS poukazoval na to, že i duchovní badatel se může mýlit, jestliže nepřekoná určité předsudky, antipatie a sebelásku, a nevyvine zdravou sílu úsudku a silnou moralitu. Jeho nadsmyslové orgány se pak mohou vyvinout tak, že vnímá duchovní skutečnosti zkresleně, zejména ve spiritismu a ve falešné mystice. Příčinou krize v TS bylo založení řádu "Hvězdy východu", který prohlašoval nezletilého Krišnamurťiho za novou inkarnaci Krista, což Rudolf Steiner rozhodně odmítl. Důsledkem bylo odloučení téměř celé německé sekce TS a založení Anthroposofické společnosti v únoru 1913. K zakládání anthroposofických skupin však docházelo v některých evropských městech již v prosinci 1912, mezi nimi také v Praze, zásluhou nadšené přívrženkyně Rudolfa Steinera paní Bertý Fantové, v jejímž domě "U jednorozce" na Staroměstském náměstí byl Rudolf Steiner častým hostem.

Steinerovy přednášky v dubnu 1915 se tedy konaly již v rámci Anthroposofické společnosti, která měla tehdy dvě pobočky: českou "Studium" a převážně německou s názvem "Bolzano". Při zasvěcení nových prostor této pobočky v Karlově ulici č. 2 dne 15. května 1915 přednášel Rudolf Steiner o postavení střední Evropy mezi Východem a Západem. Zdůrazňoval, že střední Evropa je povolána k tomu, aby ve spojení s Kristem hledala střed mezi oběma polaritami: starou východní duchovností a západním materialismem; šlo tedy o téma, které je znovu aktuální právě dnes.

Památná byla návštěva v červnu 1918, kdy svého týdenního pobytu v Praze využil Rudolf Steiner v době mezi přednáškami k prohlídce historických památek, zejména Pražského hradu a Strahovského kláštera. Zvláště hlubokým dojmem na něho zapůsobila svatováclavská kaple, pak místnost související s defenestrací, jíž začala třicetiletá válka, a Staroměstský orloj; zmiňoval se pak o nich ve svých pozdějších přednáškách. Na pozvání sprátených manželů Klímových, u nichž byl tehdy hostem, navštívil též Karlštejn, kde dlouho stál v zamyšlení v kapli svatého Kříže, kterou označil za vědomou kopii Grálu. Výletu se rovněž zúčastnila dosud žijící dcera Klímových paní J. N. (tehdy třináctiletá), která vzpomíná i na veselou společnost při obědě, při němž vtipností a anekdotami vynikal právě Rudolf Steiner a dával tak mimoděk najevo, že zasvěcenec nemá postrádat smysl pro humor, zvláště když jde o Středoevropana.

Předposlední návštěva se uskutečnila v dubnu 1923. Po první fázi svého vývoje, zaměřené na základy duchovního poznání (1902 - 1909), a fázi druhé, přinášející umělecké impulsy v architektuře, ve výtvarném, slovesném i pohybovém umění (1910-1917), vstoupilo anthroposofické hnutí do třetí fáze, pro kterou bylo příznačné úsilí o praktickou aplikaci duchovní vědy v sociálním hnutí, pedagogice, léčebné pedagogice, medicíně, farmacii, zemědělství apod. Odrazilo se to i ve Steinerových přednáškách v holešovické Uranii a v dívčí škole v Legerově ulici na Vinohradech, které měly především pedagogický duktus. Poprvé se také uskutečnilo v Praze eurytmické představení s úvodním slovem Steinerovým, a to v tehdejší Německém divadle (dnes Státní opera). Praha tak měla příležitost seznámit se s pohybovým uměním, které není ani baletem, ani rytmikou, ale vychází z nadsmyslových zážitků řeči a tónů.

K poslednímu, programově nejbohatšímu pobytu došlo koncem března a počátkem dubna 1924. Během deseti dnu přednesl Rudolf Steiner v Grégrově sále Obecního domu, v sále Plodinové burzy, Mozartea (v Jungmannově ulici) a v Uranii celkem devět přednášek a uskutečnil dvě esoterní hodiny pro členy Vysoké školy pro duchovní vědu. Esoterní charakter měly i přednášky o karmických souvislostech, které lícily z vnitřního pohledu osudy historických osobností. V popředí však stála opět pedagogika a tři eurytmická představení v sále konzervatoře, ve Vinohradském a v Německém divadle.

Poslední pobyt Rudolfa Steinera v Praze zanechal ve všech účastnících nezapomenutelný dojem. Rudolf Steiner stál tehdy na vrcholu svého působení a rozdával neuvěřitelná bohatství ze svého duchovního poznání. Jeho mimořádné schopnosti dosvědčuje i epizoda, na kterou vzpomíná dr. M. B. Jako čtrnáctiletý chlapec trpěl nevléčitelnou nemocí, při níž hrozila ztráta nohy. Jeho otec stál v davu před vchodem, odkud měl vyjít Rudolf Steiner, a přemýšlel, zda se má v té věci na něho obrátit: Náhle se však R. Steiner zastavil u něho sám, podal mu ruku a vyzval ho, aby se s chlapcem druhého dne k němu dostavil. Po prohlídce nohy předepsal injekce, po nichž se chlapec za několik měsíců uzdravil.

Před svým odjezdem slíbil Rudolf Steiner pražským anthroposofům, že s nimi zůstane trvale duchovně spojen. To bylo i v následujících letech pocíťováno jako realita. Proto také mohlo anthroposofické hnutí u nás přetrvat přes dvojí zákaz a pronásledování - za nacistické okupace a za komunistické vlády - a obnovit o vánocích 1989 svou veřejnou činnost.